

Kuzey Atlantik İttifakı Bağları Ne Kadar Güçlü?

Mustafa KİBAROĞLU

Prof. Dr., BİLGESAM Başkanı, MEF Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Kuzey Atlantik İttifakı Örgütü (NATO) üyesi ülke-lerin Devlet ve Hükümet Başkanları 3-4 Aralık 2019 tarihlerinde Londra'da bir araya geliyor. Müttefik ülkelerin Dışişleri Bakanları da, 20 Kasım 2019 tarihinde toplanarak, her zirve öncesinde olduğu gibi, "Liderler Zirvesi" gündeminin önemli ve tartışmalı konu başlıkları olan, müttefiklerin İttifak'a yapmakla yükümlü oldukları katkılarda yükün hakkaniyetli bir şekilde paylaşımı, terörle mücadele, Rusya ile ilişkiler, Çin'in yükselişinin küresel güvenliğe etkileri, silahların kontrolü gibi stratejik seviyedeki konular hakkındaki farklı yaklaşımlarını uyumlaştırmaya çalıştılar.

Bu satırlar okunduğunda Londra Zirvesi geride kalmış olacak. Dolayısıyla, yazımızda ele alacağımız konular hakkındaki değerlendirmelerimizin ne derece isabetli olup olmadığı hakkında okuyucularımızı zın bir yorum yapma imkanı da bulunacak.

Ayrıca, Londra'daki Liderler Zirvesi öncesinde Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un, 8 Kasım 2019'da İngiltere'de yayınlanan tanınmış The Economist dergisine vermiş olduğu demecinde manşetlere taşınan "NATO'nun beyin ölümü gerçekleşmiştir" ifadesiyle yaratmış olduğu havanın ne derece etkili olduğunu tespit etmek de mümkün olacaktır.

Macron'un bu çarpıcı ifadesi, bu yazımızda üzerinde duracağımız iki konu başlığını belirlememize de sebep olmuştur. Bunlardan birincisi, Soğuk Savaş yıllarından bu yana, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD), Sovyetler Birliği'nden algılanan tehdide karşı NATO müttefiklerine vermiş olduğu güvencelerin gerçekte ne derece güvenilir ve bağlayıcı olduğu konusunda Avrupalı müttefiklerin şüphelerini hemen her dönemde dile getirmeleri ile ilgilidir.

İkinci konu ise, NATO'nun en güçlü askeri imkan ve kabiliyetlerine sahip ülkelerinden biri olmasına karşın, Türkiye'nin İttifak dayanışması adına, gerek Soğuk Savaş döneminde, gerek son 30 yılda yapmış olduğu nitelikli katkılarına rağmen, özellikle Fransa'nın başını çektiği bir grup ülkenin, müttefiklik anlayışına sığmayacak tutumlarının ve devlet yöneticilerinin yaptıkları açıklamaların nasıl değerlendirilmesi gerektiği ile ilgilidir.

Avrupalı Müttefiklerin ABD'nin Verdiği Güvenceler Hakkındaki Şüpheleri

Fransa Cumhurbaşkanı Macron, ABD Başkanı Trump'ın Suriye'den asker çekme kararını İttifak üyelerine danışmadan almış olması karşısındaki tepkisini dile getirirken kullandığı "NATO'nun beyin ölümü gerçekleşmiştir" ifadesi ile müttefiklerini uyarma gereği duyduğunu belirterek, Avrupa'nın tehditler karşısında Amerika'nın sağladığı güvenlik

garantilerine güvenemeyeceğini ve ABD'ye bağımlı kalamayacağını özellikle vurgulamıştır.

Macron'un bu yaklaşımı ve söylemi, Fransa için de, NATO'nun bazı Avrupalı müttefikleri için de, aslında yeni bir şey değildir. Soğuk Savaş yılları boyunca ABD'nin, Sovyetler Birliği tehdidine karşı Avrupa üzerinde açtığı "nükleer şemsiye" (nuclear umbrella) ile sağladığı "genişletilmiş caydırıcılık" (extended deterrence) prensibine dayalı güvenlik garantileri sürekli sorgulanmıştır.

Bu sorgulamanın temelinde, Varşova Paktı ülkelerinin Batı Almanya üzerinden NATO ülkelerine yönelik olarak kapsamlı bir askeri hareket başlatmaları durumunda, ABD'nin, Sovyetler Birliği ile bir savaşa girmek zorunda kalabileceği düşüncesiyle, çatışmanın kıta Avrupası ile sınırlı kalmasına razı olmaya yönelik gizli bir politika benimseyebileceği ihtimalini, Avrupalı müttefiklerin ciddiyetle düşünmüş olmaları yatmaktadır.

Bir başka deyişle, Varşova Paktı ile girilecek bir savaşta, ABD'nin Avrupa şehirlerini korumak için Sovyetler Birliği'nin nükleer başlıklar taşıyan kıtalararası balistik füzelerinin hedefinde olan Amerikan şehirlerini feda etmeye hazır olup olmadığı yönündeki kuşkularını, NATO'nun Batı Avrupalı üyeleri açık ya da gizli ortamlarda sıklıkla dile getirmişlerdir.

Böylesi bir kuşkuya sebep olan gelişmelerden biri de, Ekim 1962'de yaşanan Küba Krizi'nin çözümünü sağlamak adına, ABD'nin 1961 yılında Türkiye topraklarına yerleştirmiş olduğu nükleer başlık taşıyabilen orta menzilli Jüpiter füzelerinin, Kennedy ve Krushev yönetimleri arasında gizli yürütülen temaslar sonucunda, Türk yetkililere danışılmadan ve haber verilmeden, tek taraflı bir karar ile çekilmesi olmuştur.

Kullanım ömrünü doldurmuş olan Jüpiter füzelerinin 1963 yılında Türkiye'den çekilmesi, askeri açıdan ciddi bir güvenlik zafiyeti yaratmamış olsa da, bu yönde bir karar alırken ABD'nin, NATO dayanışmasının temel prensiplerinden olan, Kuzey Atlantik Konseyi bünyesinde yapılması gereken istişareler yolu ile İttifak'ın politikalarının ve askeri stratejilerin belirlenmesi prensibine uygun hareket etmemiş olması, Avrupalı müttefikleri ile arasında güven sorunu yaratmıştır.

Sovyet tehdidi karşısında Avrupalı müttefiklerine verdiği güvenlik garantilerinin yeterli düzeyde güvence teşkil etmediğini gören ABD, İttifak dayanışmasının somut bir göstergesi olarak, 1970'li yılların ortalarından itibaren, 300 bin kadar Amerikan askerini, çoğunluğu Batı Almanya toprakları olmak üzere, Batı Avrupa'da konuşlandırmıştır. Takip eden 10 yıllık bir süre zarfında, 1980'lerin ortalarına ge-

İlindiğinde, Avrupalı müttefik ülkelerde konuşlandırılan Amerikan askeri personeli sayısının 400 bin civarında olduğu bilinmektedir.

Böyle bir adım atarak, ABD, Avrupa'da yaşanacak bir savaş durumunda 400 bin askerini kaybetmeyi göze aldığını ve bununla birlikte, Varşova Pakti'nin bir saldırısı durumunda hayatını kaybedecek her Amerikalı askerin birinci dereceden aile yakınlarının sayısının da en az bir buçuk milyon kadar olacağı dikkate alındığında, yaklaşık iki milyon Amerikalının hayatını doğrudan etkileyecek bir kaybı hiçbir ABD yönetiminin göz ardı edemeyeceğini net bir şekilde ortaya koymuştur.

Bu gelişmeden sonra, ABD'nin verdiği savunma güvenceleri ve nükleer caydırıcılık stratejisi konusunda Avrupalı müttefiklerin eleştirileri ve şüpheleri Soğuk Savaş dönemi boyunca uzun bir süre dillendirilmemiştir.

Londra Zirvesi'nde Fransa'nın Gizli Gündemi Türkiye'nin Suriye Politikası

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un Avrupalı müttefiklerin ABD'nin güvenlik garantilerine güvenemeyeceği konusundaki son çıkışının, ABD Başkanı Donald Trump'ın zaman zaman NATO'nun ne işe yaradığını sorgulamasına, müttefik ülkelerin yükün paylaşılması konusundaki sorumluluklarını yerine getirmemelerinden yakınmasına ve, son olarak da, Suriye'den tek taraflı bir kararlı asker çekmesinin İttifak'ın ruhuna aykırı olduğunu düşünmesine bağlanabilir.

Ancak, Macron'un bu söyleminin arkasında, Londra Zirvesi ortamında, Türkiye'nin Suriye'deki askeri operasyonlarına karşı olan tutumuna destek arayışı ve Türkiye'yi müttefik ülkelerin eleştirilerinin hedefi haline getirmek isteğinin yattığını düşünmek için de bazı ipuçları bulunmaktadır.

Bu konuda açıklığa kavuşturulması gereken ilk husus, NATO'nun, Suriye'deki gelişmelerle ilintili olarak, İttifak'ın tümünü bağlayacak şekilde bir operasyon kararının bulunmadığıdır.

Türkiye, Suriye'de yaşanan krizin kontrolden çıkmaya ve iç savaşın tırmanmaya başladığı günlerden itibaren müttefiklerine bir çok kez seslenerek, sürecin kontrol edilebilmesi, çevre ülkelerin ve NATO üyesi Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehdidin artmasının engellenmesi için ortak hareket edilmesi yönünde karar alınması çağrısında bulunmuştur ama destek bulamamıştır.

İttifak'a üye ülkelerin bazıları, kendi ulusal çıkarlarının korunması, gözetilmesi ve istihbarat toplanması amacına yönelik olarak, Suriye topraklarında, çoğunluğu Özel Kuvvetler niteliğinde olan küçük çaplı askeri birlikler bulundurmaktadır.

Bu sebeple, Afganistan'da NATO tarafından yürütülen ortak askeri operasyonlara benzer bir durum Suriye için söz konusu olmadığından dolayı, şu ya da bu gerekçeyle, Suriye'de asker bulunduran müttefik ülkelerin bu tutumlarıyla ilgili olarak atacakları adımlar hakkında Kuzey Atlantik Konseyi çerçevesinde ortak kararlar alınması zorunluluğu da bulunmamaktadır.

Kaldı ki, Türkiye, Suriye'de yaşanan krizin kontrolden çıkmaya ve iç savaşın tırmanmaya başladığı günlerden itibaren müttefiklerine bir çok kez seslenerek, sürecin kontrol edilebilmesi, çevre ülkelerin ve NATO üyesi Türkiye'nin güvenliğine yönelik tehdidin artmasının engellenmesi için ortak hareket edilmesi yönünde karar alınması çağrısında bulunmuştur ama destek bulamamıştır.

13 Kasım 2019 tarihinde yayınlanan "Macron'un NATO çıkışında asıl hedef Türkiye" başlıklı Analiz yazımızdan (<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/macron-un-nato-cikisinda-asil-hedef-turkiye/1643927>) aşağıdaki paragraflarda yaptığımız alıntılar bu durumu daha net ifade etmektedir.

Türk yetkililer, devletin en üst seviyesinden itibaren, her kademedede, başta Amerikalı muhatapları olmak üzere, NATO müttefikleri ülkelerde, en azından son beş yıldır, Suriye'nin kuzeyinde YPG/PYD terör örgütünün varlığı ile oldu bittiye getirilmeye çalışılan fiili bir durumun ve kurulmaya çalışılan siyasi bir yapının Türkiye'nin güvenliği bakımından arz ettiği tehditleri defalarca dile getirmişler ve aslında yapılması gerekenin, söz konusu coğrafyada, Türkiye-Suriye sınırı boyunca, belli bir derinliğe kadar inecek şekilde bir "güvenli bölge" oluşturulmasının gerekliliğini anlatmışlardır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, önceki ABD Başkanı Obama ile yapmış oldukları hemen her yüz yüze görüşmelerinde ve telefon konuşmalarında bu konu-

yu ısrarla ve kararlılıkla gündeme getirmesine karşılık, Obama'nın tutumu tam anlamıyla "ipe un sermek" ve zaman kazanmak için ilerideki belirsiz tarihleri işaret etmek olduğu zaman içinde anlaşılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti devletinin asker ve sivil ilgili tüm unsurları, müttefik ülkelerin kayıtsız ve hatta karşıt tutumlarına rağmen, hazırlıklarını her alanda eksiksiz olarak yerine getirmişler ve bir gün nasıl olsa kaçınılmaz olarak başlatılacak olan hareketin planlarını defalarca gözden geçirmişlerdir. Bu sebeptendir ki, Barış Pınarı Harekatı hem sahada, hem diplomasi alanında hedeflerine varmak yolunda hızla ilerlemektedir.

Bu durumun Batı dünyası içinde yaratmış olduğu rahatsızlığın sözcülüğünü Fransa Cumhurbaşkanı Macron'un üstlenmiş olduğu anlaşılıyor. Görünen o ki, Macron, bu tutumunu Aralık ayı başında İngiltere'nin başkenti Londra'da toplanacak olan NATO Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'ne de taşıyarak, Türkiye'ye yönelik ağır eleştirilerin hız kesmeden devamını sağlamakta kararlı.

Benzer bir tavır, Kasım 2010'da Portekiz'in başkenti Lizbon'da toplanan NATO Zirvesi öncesinde, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy tarafından, İttifak'ın "Füze Kalkanı" projesi kapsamında Malatya yakınlarında bulunan Kürecik'teki radar üssünün kullanımıyla ilgili olarak başlatılan tartışmalarda, Sarkozy Türkiye'nin NATO'nun bu önemli projesine karşı olduğu görüşünü yaymış ve müttefiklerin haksız yere Türkiye'yi eleştirmelerine yol açmıştı.

Türk yetkililer, o dönemde de, Sarkozy kaynaklı yanlış bilgiler üzerinden yapılan yersiz ve haksız eleştiriler karşısında soğukkanlı tutumlarını koruyarak, her seviyeden muhataplarına Türkiye'nin NATO'nun Füze Kalkanı projesine verdiği önemi, Kürecik'teki radarın bu proje içindeki hayati önemini sabırlı ve detaylı bir şekilde anlatmışlardır. Nihayetinde, 2010'da Lizbon'da alınan karar gereği projenin 2012 Chicago Zirvesi itibarıyla Avrupalı müttefik topraklarını koruyabilecek şekilde operasyonel hale getirilmesi hedefi üzerinde fikir birliğine varılmıştır.

Fransa Eski Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy

Kasım 2010'da Portekiz'in başkenti Lizbon'da toplanan NATO Zirvesi öncesinde, dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy tarafından, İttifak'ın "Füze Kalkanı" projesi kapsamında Malatya yakınlarında bulunan Kürecik'teki radar üssünün kullanımıyla ilgili olarak başlatılan tartışmalarda, Sarkozy Türkiye'nin NATO'nun bu önemli projesine karşı olduğu görüşünü yaymış ve müttefiklerin haksız yere Türkiye'yi eleştirmelerine yol açmıştı.

NATO Liderler Zirvesi, Londra, 2019

Sonuç

Londra'da 3-4 Aralık 2019 tarihlerinde gerçekleştirilecek NATO Liderler Zirvesi, ve bu çerçevede Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın İngiliz, Alman ve Fransız liderlerin katılımıyla gerçekleştireceği "Dörtlü Zirve" ortamı, Türkiye'nin Suriye politikasının yalnızca siyasi ve askeri yönlerini değil, daha önemlisi, insani açıdan kaçınılmaz gerekliliğini bütün yönleriyle gözler önüne sermesi ve Suriye'de yaşanan iç karışıklıktan her bakımdan en mağdur olan ülkelerin başında gelen Türkiye'nin müttefiklerine yönelik beklentilerini de anlatması için çok önemli bir zemin olacaktır.

Londra'daki Zirve toplantısında, doğal olarak, yalnızca, ABD ile Avrupalı müttefikler arasındaki güven bunalımı ve Fransa'nın Suriye'deki Türk askeri varlığından duyduğu rahatsızlık konuşulmayacaktır. Rusya'nın Orta ve Doğu Avrupa ile Baltık Bölgesi'ndeki NATO üyesi ülkelere yönelik dostane olmayan tutumu ve karşılıklı olarak bu coğrafyada çok sayıda askeri personelin katılımıyla gerçekleştirilen geniş kapsamlı ve uzun süreli askeri tatbikatlar, Çin'in yükselişinin uluslararası güvenlik açısından ne gibi gelişmelere yol açabileceği, uzay çalışmalarından varılan seviyenin yarattığı endişeler ve uzayın silahlandırılmasına karşı hangi önlemlerin alınabileceği gibi bir dizi stratejik düzeyde önem arz eden konular iki gün gibi kısa bir süre içinde en üst siyasi otoriteler seviyesinde bir karara bağlanmaya çalışılacak.

Bununla birlikte, Londra Zirvesi, NATO dayanışmasının gücünü ve hazırlık seviyesini, yalnızca devletlerden kaynaklanan tehditler karşısında değil, "devlet-dışı aktörler" olarak tanımlanan ve küresel boyutta eylemler gerçekleştirebilecek yapıya ulaşan bütün terör örgütleri karşısında da göstermek için müttefik ülkelerin önünde çok önemli bir fırsat olduğunun ve bunun kısa vadede ortaya konulabilecek somut örneğinin de, Suriye'de yaşanan trajedinin ve güvenlik sorunlarının sona erdirilmesinde İttifak'ın ruhuna ve 1949 Washington Antlaşması'nın lafzına uyacak şekilde dayanışma içinde olmaktan geçtiğinin vurgulanması için de önemli bir fırsat teşkil edecektir.

Gerçek ve acil güvenlik sorunlarının bulunduğu dünya gündemini, kişisel husumetlerin dile getirildiği yapay sorunlarla meşgul etmekten kaçınmak, "lider" vasfı olduğu düşünülen her devlet adamının sorumlulukları dahilindedir.

NATO dayanışmasının gücünü ve hazırlık seviyesini, yalnızca devletlerden kaynaklanan tehditler karşısında değil, “devlet-dışı aktörler” olarak tanımlanan ve küresel boyutta eylemler gerçekleştirebilecek yapıya ulaşan bütün terör örgütleri karşısında da göstermek için müttefik ülkelerin önünde çok önemli bir fırsat olduğunun ve bunun kısa vadede ortaya konulabilecek somut örneğinin de, Suriye’de yaşanan trajedinin ve güvenlik sorunlarının sona erdirilmesinde Ittifak’ın ruhuna ve 1949 Washington Antlaşması’nın lafzına uyacak şekilde dayanışma içinde olmaktan geçtiğinin vurgulanması için de önemli bir fırsat teşkil edecektir.

